

RELACJE ARABSKO-CHIŃSKIE W DOBIE PANDEMII COVID-19

ABSTRACT: The paper reflects analysis of disastrous consequences regarding the coronavirus epidemic, which may affect geopolitical situation in the world and worldwide status-quo of the main superpowers such as the US, Europe or Russia.

While Western countries are still facing the disease, the number of casualties in China decreases and the country tries to recover its main institutions, companies and social activities. In fact, Beijing may reinforce its political, military and economic presence in the world, including Middle East and Gulf countries. Besides, Western countries will be focused on domestic problems such as health and social care, reestablishment of the business as well as improvement of potential unemployment and growing poverty or discouragement of consumerism and mass protests. Moreover, the research focuses on two approaches of Sino-Arab relations: trade and economic presence as well as political and military activities.

KEYWORDS: China, Covid-19, GCC, Iran, Middle East

WPROWADZENIE

Analiza możliwych scenariuszy dotyczących skutków społeczno-gospodarczych pandemii Covid-19 powinna uwzględniać potencjalne zmiany w zakresie sytuacji geopolitycznej na świecie oraz panującego status quo wyznaczonego przez mocarstwa na czele z USA, Europą, Chińską Republiką Ludową (ChRL) czy Rosją.

Covid-19 wpłynął krytycznie przede wszystkim na kraje zachodnie, które wciąż zmagają się z zapewnianiem pomocy medycznej dla zakażonych obywateli, a także doświadczają licznych ograniczeń sanitarnych wymuszających restrykcje społeczne dotyczące między innymi zamknięcia granic państwowych, zawieszenia działalności handlowej i usługowej, kwarantanny domowej, zdalnej pracy i nauki czy wreszcie zakazu nieuzasadnionego przemieszczania się i spotkań.

Odmierna sytuacja panuje z kolei w Chinach, które na początku 2020 r. stanowiły epicentrum choroby obejmującej w szczytowym okresie lutego i marca blisko 83 tys. zakażonych obywateli, z których 4 663 poniosło śmierć (*World Health Organization*). Malejąca liczba zainfekowanych sprawiła, że kraj rozpoczął przywracanie zablokowanych sfer życia społecznego, w tym aktywności głównych instytucji publicznych i przedsiębiorstw. Przykład rosnącej liczby zamówień środków ochronnych przeciwko wirusowi przez czołowe państwa zachodnie, pozbawione możliwości własnej produkcji na szeroką skalę wskazuje, że w dobie trwającej pandemii Pekin może wzmocnić swoją obecność polityczną, wojskową i gospodarczą na świecie, zwłaszcza w państwach GCC (ang. *Gulf Cooperation Council*, pol. Rada Współpracy Zatoki Perskiej)¹ odgrywających kluczową

¹ Organizacja GCC została utworzona w 1981 r. jako idea zmierzająca do ujednoczenia struktur politycznych, wojskowych, gospodarczych i finansowych między sześcioma państwami członkowskimi: Królestwem Arabii Saudyjskiej (KAS), Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi (ZEA), Katar, Kuwejtem, Bahrajnem i Omanem.

rolę w dostawach surowców energetycznych niezbędnych dla sprawnego funkcjonowania przemysłu chińskiego. O wzrastającym znaczeniu GCC w dobie pandemii świadczą również zdecydowane działania podjęte przez poszczególne państwa członkowskie na rzecz przeciwdziałania rozprzestrzeniania się wirusa. Wdrożono przede wszystkim zalecenia Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) dotyczące regularnego testowania potencjalnych nosicieli wirusa, korzystania ze środków ochronnych, dezynfekcji otoczenia, ograniczeń w przemieszczaniu i gromadzeniu się ludności, narzucenia kwarantanny domowej czy wreszcie bardziej restrykcyjnych działań związanych z wprowadzeniem stanu wyjątkowego, zamknięciem granic i zawieszeniem linii lotniczych. Na przykład Zjednoczone Emiraty Arabskie (ZEA) wprowadziły system prewencyjny *Oyoon* („Oczy”), który polega na stałym monitoringu ulic i mierzeniu temperatury ciała obywateli. Władze saudyjskie podjęły z kolei radykalne działania dotyczące wprowadzenia godziny policyjnej od wczesnych godzin popołudniowych i nakazu izolacji osób zakażonych. Poszczególne państwa prowadzą również stałe testy na obecność wirusa, w tym mobilne punkty dla kierowców (Graham, *Some countries...*).

pozostałe państwa Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej są narażone na dużo większe zagrożenia z uwagi na brak znacznych zasobów naturalnych, a także liczne ograniczenia budżetowe i toczące się protesty (np. Liban, Irak czy Algieria). Duże obawy budzą również coraz częstsze przypadki zarażeń w obozach dla uchodźców syryjskich w Syrii, Libanie czy Turcji oraz państwach doświadczających od lat tragicznych konfliktów zbrojnych, jak na przykład Jemen (Chulov, *Fears realised...*).

Sytuacja nie rysuje się lepiej w państwach zachodnich, które koncentrują się na własnych problemach wewnętrznych, takich jak opieka zdrowotna i społeczna, przywrócenie działalności gospodarczej, a także walka z bezrobociem i rosnącym ubóstwem, możliwymi protestami społecznymi oraz brakiem popytu i ogólną recesją. Świadczą o tym również prognozy Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), który w raporcie opublikowanym w kwietniu 2020 r. wskazuje, że większość zachodnich gospodarek odnotuje ujemny wzrost gospodarczy na poziomie ok. – 10%. Dużo mniejsze spadki dotyczą natomiast państw Zatoki odnotowujących wartość – 3% (*The International Monetary Fund*). Trzeba również dodać, że w przeciwieństwie do ogólnoświatowych tendencji, gospodarka chińska jako jedyna zakłada dodatni, jednoprocenowy wzrost. Optymistyczne dane MFW dla Dalekiego Wschodu i Zatoki Perskiej stanowią jeszcze jeden argument świadczący o wzmocnieniu współpracy między tymi regionami, zwłaszcza w obszarze działalności politycznej i wojskowej oraz obecności gospodarczej.

RELACJE POLITYCZNE I MILITARNE

Relacje chińskie ze światem arabskim były determinowane w dużym stopniu przez okres zimnowojenny w latach 1945–1991 charakteryzujący się rywalizacją militarną i geopolityczną bloku socjalistycznego na czele z ZSRR oraz obozu zachodniego zdominowanego przez USA. Chiny opowiadały się po stronie sowieckiej, ale nie wykazywały szczególnej aktywności w regionie Bliskiego Wschodu, oddając pole działania silniejszemu sojusznikowi moskiewskiemu. Wyjątkiem było nawiązanie w 1956 r. współpracy z Syrią i Egiptem z uwagi na przyjęcie przez te kraje socjalistycznego modelu państwa (Scobell, Nader, s. 3–21).

Pod koniec lat siedemdziesiątych szczególnie stosunki dyplomatyczne ChRL obejmowały głównie Islamską Republikę Iranu, która zerwała z prozachodnią polityką szacha Mohammada Reza Pahlawiego i zaczęła korzystać z radzieckiej oraz chiń-

skiej pomocy wojskowej i gospodarczej w zamian za dostęp do cennych złóż South Pars eksploatowanych przez concern *National Iranian Oil Company*, który z czasem wypełnił 40% zapotrzebowania energetycznego ChRL (Scobell, Nader, s. 49–55). W zamian strona chińska dostarczała w latach osiemdziesiątych technologie służące wzbogacaniu uranu przez irański *Esfahan Nuclear Research Center* i *Kalaye Electric Company*.

Szersze zaangażowanie Chin w pozostałych państwach bliskowschodnich nastąpiło w połowie lat osiemdziesiątych i początkiem lat dziewięćdziesiątych wraz z upadkiem ZSRR i przemianami ustrojowymi w Europie Wschodniej, co doprowadziło do odprężenia na linii Wschód–Zachód. W przeciwieństwie do strony rosyjskiej, Pekin starał się unikać antagonizmów na Bliskim Wschodzie, koncentrując się przede wszystkim na gospodarce i wymianie handlowej. Zakończenie okresu zimnej wojny przyczyniło się także do szerszego otwarcia Pekinu na kraje GCC i sformalizowania stosunków dyplomatycznych z ZEA w 1984 r., Katarom w 1988 r., Bahrajnem w 1980 r. i Królestwem Arabii Saudyjskiej (KAS) w 1990 r. (Scobell, Nader, s. 3–21).

Kością niezgody na gruncie GCC pozostawały natomiast wieloletnie relacje Państwa Środka z Iranem, a także problem uznawania autonomii Tajwanu czy wreszcie domaganie się poszanowania praw muzułmańskiej społeczności Ujgurów. Jakkolwiek wymierne korzyści gospodarcze sprawiły, że obie strony nie poróżniła nawet masakra protestujących na placu Tiananmen w 1989 r., która skłoniła wiele państw zachodnich do zamrożenia relacji z ChRL. Strona chińska wykorzystała także okres zdystansowania państw Zatoki do polityki amerykańskiej w czasie prezydentury Baracka Obamy w latach 2009–2017. Dotyczyło to w szczególności złagodzenia sankcji wobec Teheranu i przyjęcia w 2015 r. projektu *the Joint Comprehensive Plan of Action* (JCPOA) zmierzającego do kontroli irańskiego programu jądrowego. Krytyka przywódców GCC dotyczyła również braku szerszego zaangażowania zbrojnego USA w Syrii w 2011 r. przeciwko reżimowi Baszszara al-Asada walczącemu z siłami opozycyjnymi wspieranymi przez państwa Zatoki (Gerges, s. 299–323).

O stanie relacji między ChRL i GCC świadczą również oficjalne wizyty na najwyższym szczeblu, które przypadły w ostatnich dwudziestu latach i miały sygnalizować strategiczne znaczenie współpracy gospodarczej i politycznej. W 2006 r. swoją pierwszą zagraniczną wizytę w Państwie Środka złożył między innymi król KAS Abd Allah Abd al-Aziz. Rewizyta strony chińskiej nastąpiła w 2009 r. ze strony ówczesnego sekretarza generalnego Komunistycznej Partii Chin Hu Jintao oraz w 2014 r. z udziałem prezydenta Xi Jinpinga, który spotkał się w przyszłym królem Salmanem Ibn Abd al-Azizem (Al-Tamimi, s. 74–77). W 2018 r. Xi Jinpinga odwiedził również ZEA, podkreślając w ten sposób strategiczną pozycję kraju dla gospodarki chińskiej. Nadanie szczególnej rangi relacjom chińsko-saudyjskim było również widoczne w trakcie kilkudniowej wizyty króla Salmana w Chinach w 2017 r. Należy podkreślić, że monarcha saudyjski unika zbyt licznych wizyt zagranicznych z uwagi na podeszły wiek i stara się przyjmować gości na terenie KAS. Trzeba również dodać, że w 2019 r. ChRL odwiedził emir Kataru Tamim al-Thani, licząc na włączenie emiratu do listy strategicznego partnerstwa obok pozostałych państw Zatoki. Pekin nie złożył jednak takiej deklaracji, co zostało odczytane jako poparcie dla linii politycznej KAS i ZEA związanej między innymi z zerwaniem relacji dyplomatycznych i handlowych z Doha w 2017 r. (Fulton, s. 1–21).

Kolejnym ważnym obszarem współpracy chińsko-arabskiej pozostaje sektor zbrojeniowy, a także realizacja polityki bezpieczeństwa i obronności. W latach 2008–2015 rynek

broni w państwach GCC był zdominowany w przeszło 50% przez dostawy z państw zachodnich, zwłaszcza koncernów amerykańskich, które zrealizowały kontrakty na kwotę 250 mld USD oraz firm brytyjskich realizujących zamówienia o wartości ok. 72 mld USD. Na kolejnych miejscach uplasowała się Rosja zajmująca 9,6% rynku, a następnie Francja z 8,6%. Udział strony chińskiej był symboliczny i kształtował się na poziomie 5% (Hanieh, s. 58–61). Silna rywalizacja koncernów zbrojeniowych w krajach Zatoki rozpoczęła się już w latach osiemdziesiątych. Świadczy o tym próba sprzedaży saudyjskim siłom zbrojnym chińskiego systemu antyrakietowego *Intermediate range ballistic missiles* (IRBMs) umożliwiającego ostrzeliwanie Izraela pociskami dalekiego zasięgu. Transakcja została ostatecznie skutecznie zablokowana przez Waszyngton obawiający się zagrożeń dla sojusznika izraelskiego i konkurencji ze strony innych firm zbrojeniowych. Pekin znalazł natomiast sprawdzonego odbiorcę z Teheranu, który zakupił między innymi system przeciwookrętowych pocisków manewrujących C-704 i C-801, a także system radarowy Nasr-1 (Scobell, Nader, s. 56–58).

W ostatnich latach postępuje nieznaczna dywersyfikacja w zakresie dostaw broni do GCC. Szczególnym powodzeniem cieszy się na przykład sprzedaż chińskich dronów typu CH-4, których produkcja została uruchomiona w KAS przy współpracy *King Abdulaziz City for Science and Technology* (KACST) i *China Aerospace Science and Technology Corporation* (CASC) (Chan, *Chinese drone...*).

Częściowe odejście ChRL od kierunku irańskiego wynika z aktualnej sytuacji społeczno-politycznej wpływającej na bezpieczeństwo żeglugi transportującej 60 % towarów eksportowych przez tak strategiczne punkty jak cieśnina Ormuz, atakowana ze strony bojówek proirańskich czy Bab al-Mandab znajdujący się u zachodnich wybrzeży Jemenu pogrążonego w krwawym konflikcie od 2015 r. Stąd wysłanie w 2019 r. 32 flotylli eksportujących chińskie tankowce i statki towarowe w Zatoce, a także zaangażowanie w 2015 r. w ewakuację obywateli ChRL, w tym innych obcokrajowców z Jemenu przy użyciu okrętów. Duże obawy Pekinu budzą również zagrożenia ze strony grup pirackich działających u wybrzeży Rogu Afryki. To może tłumaczyć rozmieszczenie w Dżibuti około 1000 żołnierzy chińskich w ramach prowadzonych misji antypirackich (Headley, *China's Djibouti...*).

WSPÓLPRACA GOSPODARCZA

Zasadniczym obszarem współpracy gospodarczej ChRL z krajami Zatoki, zwłaszcza KAS pozostają surowce naturalne zapewniające stabilność przemysłową i energetyczną Chin. Bilans obrotów handlowych między ChRL i GCC w 2017 r. kształtował się na poziomie 197 mld USD przewyższając znacznie wartość współpracy gospodarczej z Iranem szacowanej na 36 mld USD. W pierwszych dwóch miesiącach 2020 r. strona saudyjska wyeksportowała do Chin blisko 1,79 mln baryłek dziennie, co stanowi wzrost o 26% w stosunku do tego samego okresu w roku 2019 r., w którym eksport surowca kształtował się na poziomie 40 mld USD, stanowiąc 16,8% ogólnościatowych dostaw i plasując KAS jako głównego eksporterera ropy do Państwa Środka. Szóste miejsce na liście zajmuje Oman z bilansem w wysokości 16,4 mld USD zajmującym w 2019 r. 6,9% rynku chińskiego. Kuwejt mieści się na siódmym miejscu z wartością 10,8 mld USD (4,5% dostaw) oraz ZEA na 8 miejscu z bilansem 7,3 mld USD (3,1%) (Workman, *Top 15...*). Co ciekawe, w 2019 r. znaczny spadek o przeszło 80% odnotowuje Iran, który dotychczas był upatrywany jako główny eksporter ropy w regionie z bilansem

650 tys. baryłek dziennie. W pierwszej połowie 2019 r. dostawy zmalały do 225 tys. baryłek dziennie w porównaniu do 400 tys. w tym samym okresie w 2018 r. Na sytuację miały niewątpliwie sankcje i cła nałożone przez USA obejmujące między innymi blokadę dla produktów chińskich oraz restrykcje w dokonywaniu operacji finansowych w dolarach, co przyczyniło się do konieczności rozliczeń w juanach (Scheid, Gupte, *As US sanctions...*). Uwagę w tym kontekście zwracają jednocześnie ostatnie, znaczne spadki cen surowca do poziomu – 50 USD za baryłkę w związku z nastaniem pandemii, zamrożeniem światowej gospodarki i brakiem popytu. Mimo pesymistycznych danych, należy zakładać, że plany przywrócenia działalności kluczowych przedsiębiorstw chińskich potrzebujących stałych dostaw ropy naftowej wymuszają popyt pozwalający zachować korzystną cenę za baryłkę na światowych giełdach.

Współpraca w eksploatacji surowców energetycznych dotyczy również licznych projektów inwestycyjnych. Na początku lat dziewięćdziesiątych podjęto na przykład rozmowy między chińskim koncernem naftowym SINOPEC i saudyjskim Aramco na budowę rafinerii i portów w mieście Qingdao na półwyspie Szantung oraz prowincji Fujian. Projekty inwestycyjne dotyczą też budowy magazynów paliwowych na wyspie Hajnan (Scobell, Nader, s. 37–38).

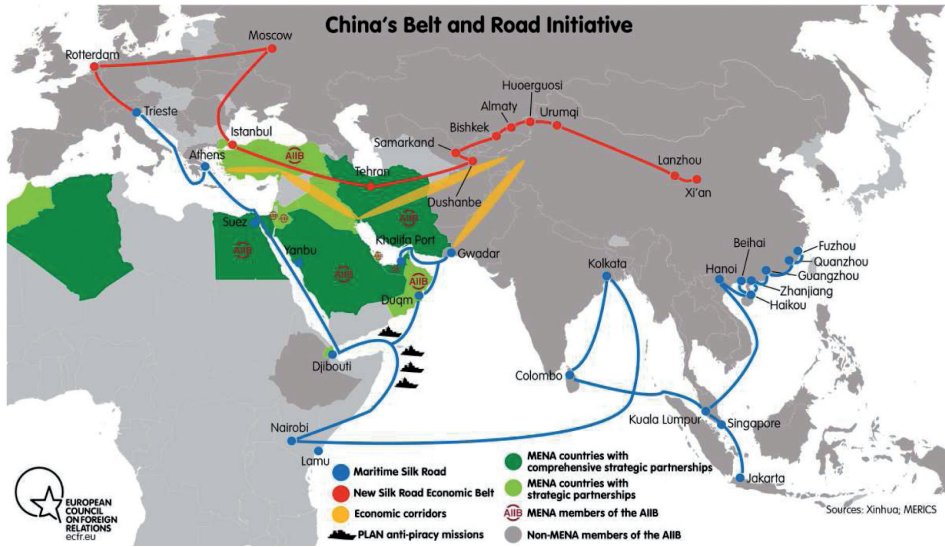
Pekin dostrzega również plany dywersyfikacji źródeł energii w państwach GCC zawarte w długofalowych projektach gospodarczych i inwestycyjnych saudyjskiego *Vision 2030* czy emirackiego *Abu Dhabi Economic Vision 2030* obejmujących wzmocnienie poza-naftowych sektorów gospodarki i szerszy udział społeczeństwa w rozwoju miejscowego rynku pracy zdominowanego dotychczas przez tanią siłę roboczą z państw azjatyckich.

Nowatorskie rozwiązania w obszarze alternatywnych źródeł energii odnoszą się na przykład do planów uruchomienia w najbliższej przyszłości elektrowni atomowych przy współpracy z China Nuclear Engineering Group Corporation zajmującym się procesem odsalania wody za pomocą chłodzonych gazem reaktorów jądrowych oraz wykorzystaniem energii wiatrowej i słonecznej (Malek, *Advanced nuclear...*).

Dla strony chińskiej równie duże znaczenie ma sektor turystyczny w GCC, zwłaszcza w ZEA, które w 2019 r. odnotowały 80% wzrost w liczbie odwiedzin kształtujący się na średnim poziomie pół miliona turystów. Pekin jest równocześnie zainteresowany sytuacją taniej siły roboczej w ZEA, gdzie przebywa największa społeczność chińska w liczbie 200 tys. pracowników zatrudnionych w 3 tys. przedsiębiorstw joint venture. Na drugim miejscu mieści się KAS z blisko 16 tys. osób zatrudnionych w chińsko-saudyjskich firmach (Dorsey, s. 1–14).

Jakkolwiek priorytetem dla kooperacji chińsko-arabskiej jest Ekonomiczny Pas Jedwabnego Szlaku (ang. *The Silk Road Economic Belt*) zainicjonowany w 2013 r. przez prezydenta Xi Jinpinga w celu ułatwień logistycznych, transportowych i handlowych między Dalekim i Bliskim Wschodem oraz Europą zarówno poprzez wykorzystanie dróg lądowych, jak i morskich. Do 2030 r. koszty inicjatywy mają wynieść 26 bln USD, a roczne inwestycje są szacowane na 150 mld (Choroś Mrozowska, s. 39–53).

Projekt opiera się na drodze lądowej wykorzystującej kolej i przebiegającej z chińskich stref ekonomicznych w Lanzhou i Xi'an przez Almaty w Kazachstanie i Biszkek w Kirgistanie, Iran i Turcję aż do Europy (czerwony szlak na rys. 1). Drugi szlak uwzględnia drogę morską z portów przeładunkowych w Haikou, Guangzhou i Zhanjiang w kierunku państw Zatoki, a następnie poprzez Kanał Sueski do Europy (niebieski szlak na rys. 1).

Rys. 1. Mapa głównych szlaków transportowych w ramach projektu Ekonomiczny Pas Jedwabnego Szlaku (*The European Council...*)

W kontekście pandemii dużym wyzwaniem będzie bezpieczna realizacja pierwszej trasy obejmujące takie kraje jak Turcja czy Iran, w których odnotowuje się znaczną liczbę zakażeń. W przypadku Turcji, dane WHO z 17 maja 2020 r. mówią o liczbie 148 tys. chorych i przeszło 4 tys. zmarłych. W Iranie najnowsze dane podają liczbę 120 198 zakażonych i ok. 7 tys. ofiar. Utrzymujące się wysokie statystyki zachorowalności w tych krajach mogą wpłynąć na państwa ościenne takie jak Turkmenistan, Uzbekistan czy Armenia, Gruzja i Azerbejdżan. Dodatkowe obawy budzi sytuacja w Rosji, gdzie w maju 2020 r. dziennie odnotowywano liczbę ok. 10 tys. zakażonych wpisujących się w 281 752 osób z rozpoznaną obecnością wirusa (*World Health Organization*). Skutki zdrowotne i gospodarcze pandemii mogą zarazem przyczynić się do wzrostu napięć społeczno-politycznych między Kirgistanem i Uzbekistanem toczących od lat spory graniczne i etniczne, a także ponownym wybuchem konfliktu w Gruzji i zaognieniem sytuacji na Ukrainie.

Alternatywą dla zagrożeń dla drogi lądowej są połączenia morskie uwzględniające czołowe porty w Zatoce Perskiej takie jak port Khalifa w ZEA, terminal Duqm w Omanie, Jizan w KAS czy wreszcie Ain Sokhna w Dżibuti i Port Said w Egipcie. Wyzwaniem dla drugiej nitki połączeń jest tymczasem zapewnienie bezpieczeństwa i stabilności portów tranzytowych Gwadar (Pakistan), Kalkuta (Indie) lub Kolombo (Sri Lanka). Znajdują się one w krajach, które mogą zostać dramatycznie zakłócone przez wirusa w najbliższej przyszłości. WHO odnotowuje na przykład znaczny wzrost zakażeń w Indiach (90 927 przypadków i 2 872 zgonów w maju 2020 r.). Aktualnie dzienny przyrost chorych kształtuje się na poziomie przeszło 5 tys. osób w porównaniu do ok. 500 zakażeń w kwietniu i maju 2020 r. (*World Health Organization*) Warunki w Indiach mogą ulec pogorszeniu z powodu słabej opieki zdrowotnej, ubóstwa i przeludnienia. Bezpiecznym rozwiązaniem w tej sytuacji okażą się nowe połączenia morskie uwzględniające na przykład Malediwy, które pozostaną bardziej stabilnym i godnym zaufania partnerem dla GCC i Chin wspierających od lat sektor bankowy archipelagu i planujących szersze inwestycje związane z budową terminali przeładunkowych i zaplecza logistycznego dla firm spedycyjnych.

WNIOSKI

Zaprezentowane rozważania wskazują, że skutki pandemii Covid-19 mogą wpłynąć na zmiany w dotychczasowych uwarunkowaniach geopolitycznych na świecie zdominowanym przez rywalizujące mocarstwa na czele z USA, Rosją czy Chinami, które toczą spory polityczne i gospodarcze na arenie międzynarodowej. Próba dominacji określonego obozu politycznego jest również widoczna na gruncie Zatoki Perskiej, gdzie kraje zachodnie ugruntowały swoją pozycję w poszczególnych państwach GCC, wyłączając oponentów w rodzaju ChRL z możliwości szerszego uczestnictwa we współpracy politycznej i gospodarczej. Pekin ugruntował w ten sposób swoją aktywność militarną i ekonomiczną w Iranie skonfliktowanym od lat z takimi państwami jak KAS.

Potencjalne modyfikacje w układzie sił na Bliskim Wschodzie dotyczą przejęcia wpływów zachodnich w GCC przez stronę chińską, zwłaszcza jeśli chodzi o dostęp do cennych złóż ropy naftowej. Stany Zjednoczone i Europa ucierpiały w znaczny sposób z powodu rozprzestrzeniania się wirusa, co może przyczynić się w najbliższej przyszłości do wycofania z szerszej aktywności na Bliskim Wschodzie. Dodatkowym, niesprzyjającym czynnikiem będą wewnętrzne problemy Zachodu związane z koniecznością zapewnienia opieki zdrowotnej i pomocy społecznej, a także walka z postępującą recesją, bezrobociem, protestami społecznymi i zmniejszającym się popytem. Po przejściu tragicznej fali zakażeń na początku 2020 r., Chinom udało się z kolei znacznie ograniczyć dalsze infekcje, co umożliwiło zajęcie się odmrażaniem poszczególnych dziedzin życia społecznego i ekonomicznego. Przytoczone w artykule statystyki MFW ilustrują znaczne, ujemne spadki w poziomie wzrostu gospodarczego na Zachodzie i dodatnie wartości w przypadku Chin oraz niewielkie, kilkuprocentowe spadki w GCC.

Należy również podkreślić, że istotne znaczenie dla współpracy gospodarczej między ChRL i GCC będzie miał dalszy rozwój Ekonomicznego Pasa Jedwabnego Szlaku. Trudności związane z realizacją tego projektu dotyczą ewentualnych zagrożeń obejmujących wyznaczoną trasę lądową przebiegającą przez państwa Azji Centralnej narażone na skutki pandemii. Alternatywą pozostaje droga morska uwzględniająca czołowe terminale odbiorcze w KAS, ZEA czy Omanie.

Państwu Środka będzie jednak coraz trudniej balansować między Iranem i GCC przy unikaniu eskalacji napięć i ograniczaniu się wyłącznie do sfery gospodarczej. Historyczne spory między głównymi rywalami w Zatoce będą zmuszać stronę chińską do zdecydowanego opowiedzenia się po określonej stronie sporu. Aktualnie Iran zmaga się z jednym z najwyższych poziomów zakażeń na Bliskim Wschodzie, co będzie skutkowało narastaniem problemów gospodarczych i społecznych w kraju oraz postępującą marginalizacją na tle dużo lepszej kondycji państw GCC. Taka sytuacja może zatem przypieczętować ostateczny wybór GCC jako strategicznego partnera politycznego i handlowego przez stronę chińską.

BIBLIOGRAFIA

- Al-Tamimi, Naser M. *China-Saudi Arabia Relations, 1990–2012: Marriage of Convenience or Strategic Alliance?*. Routledge, 2013, s. 74–77.
- Chan, Minnie. *Chinese drone factory in Saudi Arabia first in Middle East*, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2081869/chinese-drone-factory-saudi-arabia-first-middle-east> [12.05.2020].
- Choroś-Mrozowska, Dominika. *Chińska Inicjatywa Pasa i Szlaku w perspektywie polskiej*. „Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe” 22 (2), 2019, s. 39–53.

- Chulov, Martin. *Fears realised as first Covid-19 case found in Lebanon refugee camp*, <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/22/fears-realised-as-first-covid-19-case-diagnosed-in-lebanon-refugee-camp> [20.04.2019].
- Dorsey, James. *China and the Middle East: Venturing into the Maelstrom*. „Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies” 11 (1), 2017, s. 1–14.
- Fulton, Jonathan. *China’s Changing Role In The Middle East*, „The Atlantic”, 2019, s. 1–21.
- Gerges, Fawaz. *The Obama approach to the Middle East: The end of America’s moment?* „International Affairs” 89 (2), 2013, s. 299–323.
- Graham, Emma. *Some countries in the Middle East are using artificial intelligence to fight the coronavirus pandemic*, <https://www.cnn.com/2020/04/16/countries-in-the-middle-east-are-using-ai-to-fight-coronavirus.html> [12.05.2020].
- Hanieh, Adam. *Money, Markets, and Monarchies: The Gulf Cooperation Council and the Political Economy of the Contemporary Middle East*. Cambridge University Press, 2018, s. 56–58.
- Headley, Tyler. *China’s Djibouti Base: A One Year Update*, <https://thediplomat.com/2018/12/chinas-djibouti-base-a-one-year-update/> [12.05.2020].
- Malek, Caline. *Advanced nuclear reactors hold promise of clean energy for Gulf countries*, <https://www.arabnews.com/node/1525176/middle-east> [12.05.2020].
- Scheid, Brian, Gupte Eklavya. *As US sanctions increase, China remains Iran’s top crude, condensate importer*, <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/oil/011020-as-us-sanctions-increase-china-remains-irans-top-crude-condensate-importer> [12.05.2020].
- Scobell, Andrew, Nader Alireza. *China in the Middle East*. „RAND Corporation”, 2016, s. 3–21. *The European Council on Foreign Relations*, https://www.ecfr.eu/publications/summary/china_great_game_middle_east [15.05.2020].
- The International Monetary Fund (IMF)*, <https://www.imf.org/en/Publications/REO/MECA/Issues/2020/04/15/regional-economic-outlook-middle-east-central-asia-report> [12.05.2020].
- Workman, Daniel. *Top 15 Crude Oil Suppliers to China*, <http://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china/> [20.04.2020].
- World Health Organization (WHO), <https://covid19.who.int/region/euro/country/ru> [18.05.2020].